

# Psychomythologie

HARALD MERCKELBACH

Lilienfeld, S.O., Lynn, S.J., Ruscio, J. & Beyerstein, B.L., *50 great myths of popular psychology: Shattering widespread misconceptions about human behavior*. Chichester, Wiley, 2010. ISBN 978 1 4051 3112 4, 325 pagina's, \$ 22,95.

De auteurs van *great myths* kunnen voorlopig tevreden zijn. Hun boek heeft inmiddels een hoge notering in de non-fictie top 100 van *Amazon.com*. Dat komt het boek ook toe want het is meer dan aardig. In een reeks van ultrakorte hoofdstukken fileren de auteurs 50 mythes die leken, maar ook talrijke experts, erop nahouden. Het gaat trouwens lang niet altijd om voor de hand liggende onderwerpen uit de psychomythologie. Neem deze mythe die de auteurs behandelen: het mozarteffect. Dat, zo leggen de auteurs uit, werd voor het eerst genoemd in een *Nature*-artikel. Het ging over studenten die naar een pianosonate van Mozart luisterden en vervolgens beter gingen presteren op een taak voor ruimtelijk inzicht. Omgerekend naar een IQ-schaal zou de verbetering in de acht of negen

---

*Prof. dr. H.L.G.J. Merckelbach, psycholoog, hoogleraar Toegepaste Functieleer, Faculteit der Psychologie en Neurowetenschappen, Universiteit Maastricht, postbus 616, 6200 MD, Maastricht, h.merckelbach@psychology.unimaas.nl.*

punten lopen, aldus het *Nature*-stuk. Slimme entrepreneurs zagen de kansen en één van hen wist twee miljoen exemplaren te verkopen van een cd die bij kinderen het mozartwonder zou bewerkstelligen. Na zulke zijpaden in geuren en kleuren te hebben beschreven, komen Lilienfeld en collega's te spreken over pogingen om het mozarteffect te doorgronden. Die pakken nogal ontvullend uit. Het effect blijkt minuscuul en is – ook qua mechanisme – te vergelijken met de uitwerking van koffiedrinken op ruimtelijk inzicht: als het al een gunstig effect sorteert, dan komt dat omdat sommige proefpersonen er alert van worden.

Wie mythes wil ontmaskeren, loopt het risico te vervallen in een betweterige toon. Maar daar zijn de auteurs toch niet op te betrappen. Dat komt omdat ze na elk demasqué uitkomen bij wat goed onderzoek dan wél aantoon. Dat blijkt vaak spannender te zijn dan de mythe zelf. Zo laten Lilienfeld en collega's zien dat *out-of-body experiences* niet echt zijn; maar de illusie ervan, merken ze op, bestaat wis en waarachtig en valt heel goed in het laboratorium uit te lokken door de temporopariëtale gebieden van proefpersonen te stimuleren.

Dat de auteurs Amerikanen zijn, blijkt uit de keuze van hun anekdotes en casuïstiek. Toch zijn die ook voor Europese lezers goed te volgen. Als het gaat over de vraag of er zoiets bestaat als een waarheidsserum, komen de

auteurs bijvoorbeeld uit bij het zedenschandaal rond Michael Jackson. Voor een deel was dat schandaal gebaseerd op de verhalen van de detienjarige Jordan Chandler. Pas nadat een anesthesist een barbituraat bij hem had ingespoten, herinnerde Chandler zich door Jackson te zijn misbruikt.

Een van de aardigste hoofdstukken gaat over de mythe die elke *guru du jour* graag uitvent: dat de mens alleen maar een opperste staat van geluk kan bereiken als hij bepaalde dingen – feng shui, aromatherapie – *doet*. Lilienfeld en zijn medeauteurs vatten in kort bestek de meest uiteenlopende onderzoeklijnen samen die laten zien dat deze opvatting erg fout is. De paar honderd rijkste Amerikanen zijn gemiddeld net zo gelukkig als de Amish, die onder negentiende-eeuwse condities leven. Van de tien procent gelukkigste studenten kan niet worden gezegd dat ze meer positieve *life events* hebben meegemaakt. En bij vrouwen is slaapkwaliteit de beste voorspeller van geluk. 'Much of our happiness in the long run is surprisingly independent of what happened to us' concluderen de auteurs.

Psychomythologie herkennen is één ding, dit verschijnsel vakkundig slopen is iets anders. Maar ook daarin is *Great myths* verdienen. Het beschrijft een *mythbusting kit*, waarvan een belangrijk onderdeel de 2 x 2-matrix is of, zoals de auteurs het noemen, *the great fourfold table of life*. Wie gelooft dat volle maan

mensen aanzet tot vreemd gedrag, moet niet alleen kijken naar het aantal psychiatrische opnames tijdens volle maan. Ook de drie andere cellen zijn relevant: volle maan en geen psychiatrische opnames, geen volle maan en wel psychiatrische opnames en, ten slotte, geen volle maan en evenmin psychiatrische opnames. Zo'n 2 x 2-matrix construeren pakt desastreus uit voor de theorie dat volle maan een

pathologische kracht uitoefent, dat autisme wordt veroorzaakt door vaccinaties, dat helderzienden zinvol kunnen worden ingezet bij het politionele opsporingsonderzoek en al die andere sterke claims.

In bijna alle hoofdstukken figureren de titels van Hollywoodfilms. *Rain Man* en het beeld dat publiek heeft van autisme, *Silence of the Lambs* en de hoge verwachtingen die leken heb-

ben van *profiling*, *One Flew over the Cuckoo's Nest* en de weerzin die veel mensen koesteren tegen elektroconvulsieve therapie, het zijn allemaal voorbeelden van Hollywood als grote gangmaker in de psychomythologie. Het is maar helemaal de vraag of de *mythbusting kit* van dit boek, zelfs nu het zo populair is, daar tegenop kan. Dat maakt het boek er echter niet minder onderhoudend en amusant op.